

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ – Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΕΝΤΟΛΗΣ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

(2ο μέρος του άρθρου Η λαϊκή εντολή και η ανάγνωσή της υπό το πρίσμα της λαϊκής κυριαρχίας)

Μία κυβέρνηση είναι όργανο της εκτελεστικής εξουσίας, που χρησιμοποιεί τον κρατικό μηχανισμό για να εκπληρώσει τους σχεδιασμούς της σύμφωνα με τον κοινό νόμο και το σύνταγμα. Στις σύγχρονες δυτικές δημοκρατίες, έστω τις αποκαλούμενες δημοκρατίες, η κυβέρνηση δεν μπορεί να κυβερνά απολυταρχικά, οφείλει να υπακούει στη λαϊκή κυριαρχία που αποτελεί θεμελιώδη αρχή του συντάγματος. Η δε βουλή αποτελεί όργανο της νομοθετικής εξουσίας και οφείλει να τηρεί το σύνταγμα και τη λαϊκή κυριαρχία κατά την ψήφιση των νόμων της πολιτείας. Ομοίως και για τη δικαστική εξουσία. **Και οι τρεις αυτές εξουσίες πρέπει να λειτουργούν ταυτόχρονα και ουσιαστικά και η μία να ελέγχει και να αποτελεί αντίβαρο για την άλλη.** Και αυτό συμβαίνει ακριβώς γιατί δεν είμαστε τέλειοι και τόσο ανιδιοτελείς, ώστε και ένας μόνος του να ασκεί την εξουσία με τη σιγουριά ότι θα πράξει το σωστό.

Αυτή η λαϊκή κυριαρχία σημαίνει ότι κάθε πράξη των τριών εξουσιών πρέπει να γίνεται προς όφελος του λαού που αποτελεί την πηγή, τον σκοπό αλλά και τον φορέα της λαϊκής κυριαρχίας. Ο σχηματισμός και η εγκαθίδρυση των τριών αυτών εξουσιών, εν ολίγοις οι θεσμοί που τις επέβαλαν, δεν ήταν μία εύκολη και ανώδυνη ιστορική διαδικασία. Μέχρι τότε, οι μονάρχες είχαν

απόλυτη εξουσία στον λαό και τη χώρα. Ένα πρώτο ρήγμα σε αυτή την απόλυτη εξουσία έγινε το 1215 με την παραχώρηση συντάγματος (της γνωστής Magna Carta) από τον Άγγλο Βασιλέα, Ιωάννη Ακτήμονα, που αναγκάστηκε να μειώσει τις δικές του εξουσίες και να παραχωρήσει δικαιώματα στους ευγενείς. Βέβαια, στη Γαλλία μπορεί να δει κανείς μέχρι τη Γαλλική Επανάσταση την απολυταρχική διακυβέρνηση, που δεν μπορούσε καν να αντιληφθεί την αλλαγή της εποχής και να προσαρμοστεί στις ανάγκες (βλέπετε άρθρο μου «**Το Γαλλικό παράδειγμα – Η κίνηση της κοινωνίας, 2ο μέρος του άρθρου "Το τέλος των πολιτισμών στην**

πράξη"»

<https://www.solon.org.gr/2021/06/16/to-galliko-paradeigma-i-kini-nisi-tis-koινωνias-tis-ioannas-moutsoroulou/>) αναφερόμενο στην απολυταρχική νοοτροπία της εποχής). Θα έλεγα ότι ο πρώτος που έδωσε το καίριο πλήγμα στον πραγματικό πυρήνα της υπό ευρεία έννοια απολυταρχίας ήταν ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ, γιατί ανέδειξε τον λαό ως μοναδική πηγή της εξουσίας και ως το μοναδικό πολιτικό υποκείμενο. Δηλαδή, το αδιαμφισβήτητο πολιτικό υποκείμενο από το οποίο πήγαζαν όλες οι εξουσίες ήταν ο ίδιος ο λαός, δεν ήταν ούτε ο μονάρχης, από τον οποίο ο λαός έπρεπε να προσπαθεί να αποσπάσει κάποια ευεργετήματα για να βελτιώσει κάπως τη ζωή του, αλλά ούτε οι ευγενείς με τη δική τους μικρότερης εμβέλειας "απολυταρχία". Ουσιαστικά ο πυρήνας της απολυταρχίας είναι η ανισότητα και η κυριαρχικότητα ως δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Αυτό ήταν ένας σταθμός στην ιστορία της πολιτικής, γιατί άλλαξε την αντίληψη των ίδιων των ανθρώπων για τη θέση τους στον κόσμο, παρά τις δυσκολίες που υπάρχουν ακόμη και τώρα στη λειτουργία αυτής της αρχής. Μία πρώτη προσπάθεια είχε γίνει από τον Αθηναίο Σόλωνα στην αρχαία Αθήνα τόσο με την ανάδειξη της ανθρώπινης αξίας σε κάποιον έστω περιορισμένο βαθμό (επαναστατικό όμως για την εποχή) και με τη θεσμοθέτηση κάποιων πολιτικών φορέων που έφερναν στο ιστορικό προσκήνιο τον λαό και μετά συνεχίστηκαν στη μετεξέλιξη της δημοκρατίας με τον Κλεισθένη.

Όταν ο λαός είναι απών (για οποιονδήποτε λόγο), τότε τη θέση του ως πολιτικού υποκειμένου την παίρνει η όποια εξουσία από

τις τρεις, συνήθως αυτή είναι η εκτελεστική εξουσία. Στην πραγματικότητα, όλη η πολιτική ιστορία του κόσμου είναι μία διαμάχη για το ποιος θα κατέχει τη θέση του κυρίαρχου πολιτικού υποκειμένου. Και είναι φανερό ότι οι απλές εξαγγελίες και γραπτές αποτυπώσεις της ιστορικής βούλησης ενός λαού σε τόπο και χρόνο δεν αποτελούν εγγύηση για την ασφαλή τους λειτουργία στο μέλλον.

Παρατηρεί κανείς, λοιπόν, ότι η νομοθετική και η δικαστική εξουσία δεν λειτουργούν σωστά μέσα σε αυτό το πλέγμα συμφερόντων, μικρών και μεγάλων, οικονομικών ή ψυχολογικών. Η νομοθετική εξουσία, δηλαδή η βουλή, δεν είναι αυτή που νομοθετεί, ενώ θα έπρεπε. Στην πράξη, η κυβέρνηση είναι αυτή που νομοθετεί και η βουλή απλώς επικυρώνει. Μέσα σε όλο αυτό το πλέγμα σχέσεων, εμπλέκονται και τα κόμματα και τα μμε που κάνουν την κατάσταση πιο περίπλοκη και αποτελούν και αυτά μέρος του προβλήματος. Η δικαστική εξουσία ακολουθεί αποκλειστικά την τυπικότητα των νόμων και όχι τόσο το πνεύμα τους ούτε, φυσικά, μπορεί να αντισταθεί στη βούληση της διογκωμένης εκτελεστικής εξουσίας, ούτε να λειτουργήσει θεραπευτικά στις στρεβλώσεις και ανισορροπίες όπως είναι ο προορισμός της. Εξάλλου, η δικανική κρίση μπορεί να διολισθήσει σχετικά εύκολα μακριά από το νόημα του νόμου, από τις έννοιες που απασχολούν την κρίση αυτή. Για παράδειγμα, μία τέτοια έννοια είναι αυτή του δημοσίου συμφέροντος. Πολλά πράγματα υπάγονται σε αυτή την έννοια, αλλά αυτά τα πράγματα πρέπει να ζυγιστούν και να κριθεί ποιο ή ποια είναι αυτά που βαρύνουν περισσότερο. Είναι μια έννοια που συναντάται πολύ συχνά στις δικαστικές αποφάσεις και, κατά την γνώμη μου, παραμένει συχνά αναιτιολόγητη σαν να είναι αρκετή και μόνον η επίκλησή της. Η ισορροπία μεταξύ των εξουσιών έχει προ πολλού ανατραπεί – αν υποθεθεί ότι υπήρξε ποτέ τέτοια ισορροπία.

Φυσικά, θα μπορούσε το επίκεντρο της ισχύος να μην είναι η εκτελεστική αλλά μία άλλη εξουσία, αλλά δεν είναι το θέμα μας αυτό.

Αλλά και στο ίδιο το σύνταγμα έχουν παρεισφρήσει ανισορροπίες

που έχουν βασιστεί σε διάφορες νομικές λογικές, που μπορεί και να έχουν κάποια περιορισμένη βάση. Αλλά σε κάθε μας κρίση πρέπει να ζυγίζονται τα οφέλη και οι ζημιές, για να επιλέξει κανείς την ορθή λύση. Σίγουρα όμως π.χ. η συνταγματική διάταξη που θεσπίζει τη μειωμένη ευθύνη των υπουργών, παραβιάζοντας μία από τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας, την ισότητα όλων απέναντι στον νόμο, είναι ένα βαρύ χτύπημα στη δημοκρατία και διευκολύνει την αυθαιρεσία. Δηλαδή, το να απαλλάσσει εν μέρει και έμμεσα του βάρους πρόσωπα που είναι σε θέση αυξημένης ευθύνης απέναντι στον λαό (ενώ το σύνταγμα ορίζει ότι ο λαός είναι η πηγή του παντός μέσα στη σύγχρονη πολιτεία) είναι διπλό χτύπημα, γιατί όχι μόνο αναιρείται η ισότητα, αλλά διευκολύνεται ακόμη περισσότερο η ανισότητα, εφ' όσον ένας υπουργός βρίσκεται σε μια θέση εξουσίας τέτοια που τον διευκολύνει ακόμη περισσότερο να αυθαιρετήσει. Το βάρος της δικής του αυθαιρεσίας είναι απείρως μεγαλύτερο και επιβλαβές, πρακτικά και εννοιολογικά, από την αυθαιρεσία ενός τυχαίου μέσου πολίτη. Επιπλέον, εφ' όσον στο σύνταγμα αρχίζουν να εισάγονται εξαιρέσεις από τους θεμελιώδεις κανόνες του δημοκρατικού πολιτεύματος, έχει ήδη αρχίσει και η αποδόμησή του. Πιστεύω ότι το διακύβευμα είναι πολύ μεγαλύτερο από το τυχόν όφελος – αν υποθεθεί ότι υπήρχε τέτοιο όφελος. Σε αυτό το θέμα των ανισορροπιών μεταξύ των συνταγματικών διατάξεων και το πώς αντιμετωπίζει κανείς το ίδιο το σύνταγμα αναφέρθηκα σε προηγούμενο άρθρο μου.

Και, φυσικά, η πληθώρα των υπόλοιπων νόμων δεν σημαίνει ότι κατ' ανάγκην τηρούν το σύνταγμα.

Επομένως, το βασικότερο στοιχείο του κράτους, οι θεσμοθετημένοι κανόνες της λειτουργίας του, είναι σαθρό και δεν λειτουργεί. Όταν αυτό δεν λειτουργεί, τότε δεν υφίσταται καν η δυνατότητα για τον λεγόμενο δημοκρατικό έλεγχο, που είναι αυτός που θα εγγυηθεί τη λειτουργία της δημοκρατίας, γιατί είναι στην πραγματικότητα ο άμεσος ή έμμεσος έλεγχος που ασκεί ο λαός στην εκάστοτε εξουσία και εξουσίες. Ένα είδος τέτοιου ελέγχου είναι οι εκλογές – παρά το ότι είναι φανερό

ότι δεν επαρκούν, γιατί δεν μπορούν ούτε να διορθώσουν τις στρεβλώσεις ούτε να ελέγξουν το μέλλον. Σταδιακά, καταλήγουν σε μία τυπικότητα.

Έπειτα από αυτό, η λαϊκή εντολή έχει ήδη πάψει να έχει νόημα, γιατί δεν θα υπάρχει κανείς να την προστατεύσει.

Αλλά θα χρειαστεί να αναλύσω και λίγο περαιτέρω την άποψή μου για τη λαϊκή εντολή, αυτήν δηλαδή που δίνει ο πολίτης με την ψήφο του στις εκλογές. Σε τι αναφέρεται η λαϊκή εντολή;

Κατά μία άποψη, είναι μία αντιπροσώπευση και θα πρέπει να έχει τις συνέπειές της..

Κατά την κυρίαρχη άποψη όμως, θεωρείται ότι δεν είναι τέτοια, γιατί σε μια τέτοια περίπτωση θα έπρεπε να αναφέρεται σε συγκεκριμένες πράξεις πράγμα που είναι αδύνατον να προβλέψει τόσο ο πολίτης όσο και ο πολιτικός. Έτσι, θεωρείται μάλλον μία σχέση εκπροσώπησης και ότι η λαϊκή εντολή είναι μία ελεύθερη εντολή.

Όμως τι σημαίνει η ελεύθερη εντολή; Να κάνει ο πολιτικός ό,τι θέλει; Ή μήπως ότι μπορεί να παραβιάζει βασικές αρχές του συντάγματος, με την αιτιολογία ότι έτσι του φάνηκε σωστό; Πιστεύω ότι, όταν τα πράγματα βρίσκονται σε μία συνολική κρίση, πρέπει να επανεξετάσουμε αυτόν τον διαχωρισμό μεταξύ αντιπροσώπευσης και εκπροσώπησης καθώς και ελεύθερης και μη εντολής. Μπορεί να μην υπάρχει αντιπροσώπευση με μία στενή έννοια του όρου, σαν αυτήν που απαντάται στο αστικό δίκαιο, όμως σίγουρα η λαϊκή εντολή δίνεται για μία **«γενική αντιπροσώπευση» του λαού, η οποία πρέπει να λειτουργήσει σύμφωνα με το σύνταγμα και τις θεμελιώδεις αρχές του, δηλαδή σύμφωνα με το κοινό καλό.** Η διακριτική ευχέρεια του φορέα της όποιας κρατικής εξουσίας δεν είναι άπειρη, αλλά έχει ορισμένα στενά όρια μέσα στα οποία οφείλει να κινηθεί. Για παράδειγμα, ο πυρήνας του πολιτεύματος και των θεμελιωδών αρχών πρέπει να διατηρείται άθικτος. Αυτή η γενική αντιπροσώπευση λειτουργεί

πάντοτε και θέτει το κριτήριο για τις πολιτικές πράξεις.

Όμως φθάνουμε στο τελικό ζήτημα, το αν μπορούν αυτά τα πράγματα να λειτουργήσουν. Δεν πρέπει να έχουμε αφέλεια επ' αυτού. Για να γίνει κάτι τέτοιο, θα πρέπει το πολιτικό υποκείμενο (που είναι ο λαός σύμφωνα με το σύνταγμα) να έχει τη θέληση και τη δύναμη να το κάνει. Σε μια τέτοια περίπτωση, απαιτείται ο ενεργός και υπεύθυνος πολίτης. Χωρίς αυτόν τίποτα δεν είναι δυνατόν. Και αυτός δεν είναι ο πολίτης που προσκολλάται μονοσήμαντα σε κάποιο κόμμα ή σε κάποια ιδεολογία ή σε οτιδήποτε τέτοιο. Απαιτείται τόσο μία πιο σφαιρική εκτίμηση των πραγμάτων όσο, κυρίως, και ένα καλύτερο ανθρωπολογικό αποτύπωμα του καθενός και του συνόλου, για να είναι δυνατή η κοινωνική συνοχή σε συνδυασμό με την ατομική ελευθερία που μπορεί να εκφραστεί μέσα από τα κόμματα, τις διάφορες ιδεολογίες και οποιουδήποτε άλλου παράγοντα της κοινής ζωής μας.

5/10/2021

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ